

Notera att samtliga nivåer är omräknade till RH2000. (Plus 25 cm. från RH00).

Yttrande gällande utrivning av regleringsdamm i sjön Yxern.

Yxerns Fiskevårdsområdesförening (vilken benämnes FVOF nedan) består av 103 fastigheter som är ägare i sjön Yxern. Vi i FVOF styrelse jobbar med fiskevård, att förbättra sjöns ekologiska status vilket i hög grad påverkar övriga fisk- djur- och fågellivet. Många av delägarna har dessutom skogs-, åker- och betesmark samt tomtmark som direkt angränsar mot sjön och/eller har del i någon av de många öar som finns i Yxern. Detta till en total angränsande strandlinje mot Yxern på uppemot 10 mil, fastland och öar inräknat.

Bakgrund.

Vi som är engagerade i Yxerns FVOF har under många år jobbat med Yxerns stora nivåvariationer som främst beror på bortsprängningen av Ålhusfallet på 2.8 meter som beslutades av Söderbygdens vattendomstol i Linköping daterat den 18 maj 1938. Det tog dock en bit inpå 1940-talet innan verkställigheten utfördes. Den skarpa vattendom som därmed beslutades och sedan verkställdes där flöden anpassas till nivån utan att ta hänsyn till det tidigare naturliga flöde som Yxerns utflöde bestod av har påverkat sjön Yxern avsevärt. Om detta finns mycket dokumentation beskrivet genom åren.

Vi kan notera att länsstyrelsen beskriver att nuvarande tröskelnivå är på 89.23. 89.23 plus 2.8 meter blir alltså 92.03 vilket gör att de beskrivningar gällande en ny tänkt tröskelnivå skulle kunna anläggas till 92.05 som ORBICON beskriver.

1922 till 1931 observerades Yxerns vattenstånd regelbundet. Under dessa 10 år så kan vi notera i domstolens protokoll att medeltalet mellan maj till september dessa år låg på 92.54. Medelförändringen på Yxerns vattennivå minskade mellan maj till september dessa år med 40 cm. troligen beroende främst på avdunstning. Medelvattenmängden beräknades under dessa 10 år till 2.3 m³/sek. Variationerna mellan högsta o lägsta nivå var på 93.23 som högst och 92.25 som lägst dessa år. Yxerns nivåvariation begränsades till under 1 meter före Ålhusfallets bortsprängning. (Notera att vi inte funnit statistik för annat än perioden maj till september under dessa år).

Vi kan läsa i domstolsutslaget daterat den 25 juli 1938 att Yxerns sommarvattenstånd, maj till september ska sänkas med 1.16 meter. Från det tidigare uppmätta medelvattenstånd på 92.54 till 91.38. Vilket gör en beräknad sänkning med 1.25 meter enligt domstolsutslaget.

2009 till 2018, alltså de senaste 10 årens statistik, visar att Yxern har haft ett medelvattenutflöde på 1.5 m³/sek. Vilket varierar mellan olika år där två år är extremt lågt utflöde med 0.73 m³/sek. (2016) och 0.8 m³/sek. (2017), till extremt höga utflöden med 2.77 m³/sek. (2010) och 2.32 m³/sek. (2011). Vi kan notera höga flöden 2010 till 2011 med upp till 7,5 m³/sek. samt låga flöden 2016 till 2018 på ner till cirka 0.2 m³/sek. Vattenståndet de senaste 10 åren har varierat från högsta nivå 92.85 (2010) till lägsta nivå 90.30 (2016). Vilket gör en variation från högsta till lägsta nivå på 2.55 meter de senaste 10 åren. Vilket har resulterat i en större variation än vad som beräknades i den ursprungliga vattendomen. Vi kan konstatera att trots de senaste årens minskade utflöde som mer anpassats till inflödet så sjunker Yxern under perioden maj till september cirka 10 cm./månad bl a beroende på sommarens avdunstning.

Styrelsen för Yxerns FVOF vill härmed avge följande yttrande:

FVOF vill betona sjöns ekologiska status och mående samt fisk, fågel och djurlivet i och vid sjön. Gäddleken och fågelhäckning är beroende av en stabil o högre nivå än vad som varit fallet de senaste 75 åren. Dessutom kan vi konstatera att sjön har vuxit igen och botten har slammat igen på många platser där främst grunda områden har drabbats värst. Då nivån hamnar runt 91.25 så drabbas sjön genom att vattenområden blir helt torrlagda. Nivåer på runt 90.25 innebär att sjön Yxern blir uppdelade i flera sjöar då botten kommer upp över ytan vilket helt stoppar flödena mellan dessa vattensamlingar. Vi anser att ordet **miljökatastrof** är rätt uttryck då sjön når så låga nivåer, då uppemot 1/3 av sjöns vattenspegel blir helt torrlagd.

Yxerns FVOF välkomnar detta arbete och tycker Västerviks- och Vimmerby kommuner tagit ansvar för sjön Yxern. Även Tekniska Verken har visat ansvar genom att ekonomiskt bidra i arbetet då ansökan till den tillfälliga nu gällande domen skickades in och genomfördes och som Yxern nu regleras efter.

Vi är med ovan nämnda fakta positiva till en förändring för Yxerns utflöde. Vi anser att den gamla vattendomen från 1938 absolut skall ersättas av något nytt.

Vi har tagit del av ORBICONS samrådsunderlag och vill kommentera följande gällande huvudalternativet med Fast tröskel, eller Fortsatt reglering i modern tappning.

Vi anser att sjön ska ha en normalvattennivå på minst 92.25. Det skulle innebära att sjöns medelvattennivå sjunker 30 cm. jämfört med före 1938 vilket vi tycker är rimligt.

Enligt Callunas rapport så behöver Yxerns vattennivå ligga på 92.50 den 30 april med motivering att gäddleken ska få förutsättningar att garantera gäddans reproduktion.

Vi betonar med hänvisning till ovan att sjön vid normalväder ska kunna hållas inom en önskvärd medelvariation på 0.5 meter. Vid extrema vädersituationer skulle en önskvärd variation medges på cirka en meter med utgångspunkt från medelvattennivån enligt vår uppfattning.

Vi i Yxerns FVOF jobbar för att Yxern ska få ett bättre ekologisk mående. Dock vill vi också betona att sjöns omgivningarna så som markområden i direkt anslutning till Yxern samt nedströms intressen behöver beaktas i detta arbete.

- **Vid anläggande av Fast tröskel** vill vi därmed betona att det är viktigt att Tröskeln anläggs på en nivå och utformas på ett sätt så att den kan uppfylla sjöns behov med en vattennivå på minst 92.25 vid normalväder uppmätt vid gällande mätpunkt som angränsar vid utloppet. En fast tröskel ska utformas så att den kan hantera större vattenmängder som håller ett acceptabelt utflöde till Yxeredån samtidigt som vattennivån stiger inom de gränser som vi förordar. En tröskel måste även utformas så att den hanterar mindre mängder vatten där hänsyn tas till sjöns nivå och ett minimiflöde i enlighet med tidigare gjorda utredningar.
- Vid anläggande av Fast tröskel måste utformning vara kvalitetssäkrad före beslut.
- **Vid Fortsatt reglering** så måste en mycket tydligare och anpassad reglering utformas med utgångspunkt från argument ovan. Den tillfälliga regleringen som nu råder fungerar betydligt bättre än den ursprungliga från 1938.
- Vid Fortsatt reglering så måste anläggningen elektrifieras och därmed kunna styras med hydraulik samt kunna fjärrstyras. Detta

för att kunna reglera oftare så att utflödet mer följer det naturliga inflödet.

- Dock har även den nuvarande tillfälliga regleringen visat sig ha brister så vid det alternativet måste fastställda regleringsnivåer vara mer detaljerade och anpassade till sjön Yxerns behov och förutsättningar.

Ytterligare dokument:

- Vi vill också ställa oss bakom de dokument där Yxerns situation beskrivs och som hänvisas till i ORBICONS samrådsunderlag. Bl a Regleringsföretagets statistik, Calluna, Uppsala universitet, studentrapport, Länsstyrelsen i Kalmar län, och Mark- och miljödomstolen i Växjö. Samt tidigare dokument som finns i ärendet kring Yxerns reglering där stora negativa konsekvenser för Yxern påvisas såväl i nutid, som tillbaka till 1930-talet.
- Vi betonar den del i ORBICONS samrådsunderlag med flera utredningar som beskriver vikten av en fri vandringsväg vid Yxerns utlopp, vilket vi ställer oss positiva till. Vår förhoppning och önskan är därmed att detta är första steget till fria vandringsvägar mellan Kalmar läns största sjö Yxern och till havet.
- I samband med förändrad vattendom önskar FVOF få ålyngelinplantering till stånd i Yxern som kompensation för det försämrade fisket, som finns beskrivet i vattendomen från 1938.

De dokument vi hänvisar till förutsätter vi att ORBICON har tillgång till. Om inte så kan vi sända angivna dokument som bilagor.

Sammanfattningsvis så ställer sig vi i Yxerns fiskevårdsområdesförening bakom kommunernas linje att i första hand grundligt **utreda och konsekvensbeskriva** Huvudalternativet, men också **beakta alternativet** reglering. Vilket innebär anläggande av en Fast sjöträskel vilken ska vara utformad så att den möjliggör fri vandringsväg för fisk.

Styrelsen för Yxerns Fiskevårdsområdesförening genom:

 Magnus Danlid
ordförande

 Jonas Hemmingsson
vice ordförande